

У спеціалізовану вчену раду Д 26.883.01
у ДВНЗ «Університет банківської справи»

ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертаційну роботу Пантелєєвої Наталії Миколаївни
«Фінансові інновації в банківській системі України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

1. Актуальність теми дослідження.

Протягом останньої декади роль банків у процесах фінансового посередництва зазнає ґрунтовної трансформації, що пов'язується зі змінами всієї глобальної фінансової системи. На рівні національних банківських систем ці зміни опосередковуються розвитком фінансових інновацій, які у свою чергу, є результатом фінансової глобалізації, перерегулювання фінансових ринків, кардинальних зрушень у сфері інформаційних і комунікаційних технологій. На фоні посилення волатильності фінансових ринків, інтенсивності конкуренції, зростання спектру та сили прояву ризиків, фінансові інновації покликані забезпечити появу нових продуктів і стратегії діяльності, які б найкраще відповідали умовам сучасного надзвичайно динамічного економічного середовища, вимогам учасників ринку фінансових послуг. Фінансові інновації полегшують доступ до інформації, процесів купівлі-продажу фінансових активів, засобів платежу, тобто сприяють зниженню рівня трансакційних витрат, а також асиметричної інформації в економічній системі. З огляду на це, продуктивний ефект розвитку та впровадження фінансових інновацій виходить за межі виключно системи фінансових посередників, а поширюється і на не фінансових суб'єктів економічних відносин, а відтак є рушійною силою забезпечення загальноекономічної стабільності, що має виключне значення для України. Однак, поряд з цим, світова фінансова криза 2007-2009 років актуалізувала дослідження стосовно обґрунтування механізмів ефективного управління фінансовими інноваціями в банківському секторі та їх оптимальних характеристик у контексті недопущення посилення фінансової нестабільності та розгортання криз, особливо дане питання є актуальним для вітчизняної

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
вул. Андріївська, 1, Київ-70, 04070
31.10.2016 №500/2155

економіки. Відтак, виникає гостра необхідність у розвитку науково-методичного та практичного підґрунтя щодо забезпечення ефективної реалізації та подальшого розвитку фінансових інновацій у банківській системі України для підвищення її конкурентоспроможності й ефективності функціонування.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з державними та галузевими науковими програмами і темами.

Дисертація Пантелєєвої Н. М. виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт, а саме:

1. ДВНЗ «Університет банківської справи» в рамках тем: 1) «Розробка методологічних та інституціональних засад забезпечення фінансової стабільності в Україні» (номер державної реєстрації 0111U004020), в якій автором встановлено взаємозв'язок і взаємовплив фінансової стабільності та фінансових інновацій, виявлено основні види протистоянь фінансової стабільності та фінансових інновацій внаслідок чутливості до невизначеностей останніх; 2) «Розвиток методичних підходів та інструментарію забезпечення фінансової стійкості в Україні» (номер державної реєстрації 0113U002199), де автором визначено вплив банківського регулювання та нагляду на фінансові інновації та фінансову стабільність, запропоновано рекомендації щодо імплементації методичних підходів до оцінки фінансової стійкості та ефективності банківської системи; 3) «Фінансові інновації в банківській системі України» (номер державної реєстрації 0113U002200), в якій автором обґрунтовано організаційно-економічний механізм управління фінансовими інноваціями, запропоновано методичний підхід до оцінювання їх ефективності.

2. Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського МОН України в рамках теми «Науково-методичне забезпечення реалізації стратегії сталого розвитку» (номер державної реєстрації 0113U000201), в межах якої автором розкрито роль банків в інноваційних процесах розвитку економіки, запропоновано механізм консолідації довгострокових ресурсів банків, розроблено рекомендації щодо розвитку кредитування інноваційних проектів.

3. Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького в рамках теми «Економічна безпека банків у сфері використання інсайдерської інформації» (номер державної реєстрації 0112U001777), в якій автором виявлено взаємозв'язок появи фінансових інновацій із технологічним прогресом у довгохвильовій динаміці, їх особливості й ефекти, надані

рекомендації щодо мінімізації ризиків їх упровадження з урахуванням наслідків фінансової кризи.

4. Київського національного університету технологій і дизайну в рамках теми «Проведення прогностно-аналітичних досліджень відповідності системи професійної освіти перспективам соціально-економічного розвитку України» (номер державної реєстрації 0113U000324), де надані пропозиції щодо застосування компетентнісного підходу формування інноваційного потенціалу кадрового забезпечення банківської системи України.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень дисертації.

Наукові результати, висновки і рекомендації, які наведені в дисертаційній роботі, характеризуються повнотою, системністю, обґрунтованістю та достовірністю.

Наукові положення, викладені в дисертації, повною мірою досліджені, про що свідчить чітка послідовність постановки завдань і викладених положень, структурна побудова та зміст роботи, широкий перелік узагальнених і детально опрацьованих автором наукових робіт вітчизняних і зарубіжних науковців і фахівців з питань сучасної економічної теорії, теорій банківської справи, інновацій та ін. Також про належний рівень обґрунтованості наукових положень дисертації вказує проведене автором емпіричне дослідження на підставі аналізу фактичного матеріалу, законодавчих і нормативних актів, статистичної інформації як вітчизняної, так і зарубіжних банківських секторів.

Висновки є логічно обґрунтованими, повністю відображають основні положення роботи, а також можливі напрями їхнього використання у практиці діяльності банківських установ для забезпечення розвитку банківської системи на засадах інноваційності.

Достовірність наукових результатів, сформульованих у дисертації, підтверджується переліком опублікованих наукових праць та їх оприлюдненням на науково-практичних конференціях.

Висновки становлять логічно обґрунтований підсумок проведеного дослідження та в значній мірі відображають його ключові положення, а також напрями їх імплементації в роботу банківських установ.

4. Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, опублікованими її автором науковими працями й авторефератом дає можливість відзначити, що наукові результати, висновки та рекомендації характеризуються науковою новизною і вказують на особистий внесок її автора в розвиток фундаментальних положень теорій інновацій і банківської справи, що полягає в авторському розв'язанні актуальної наукової проблеми – розробки теоретико-методологічних засад і формування науково-методичного забезпечення ефективної реалізації та подальшого розвитку фінансових інновацій у банківській системі України для підвищення її конкурентоспроможності й ефективності функціонування.

Основні наукові результати дисертаційної роботи, що містять елементи наукової новизни є такі:

1. У першому розділі дисертації Пантелеевої Н.М. досліджено природу фінансових інвестицій, обґрунтовано їх дуалістичну природу, а також сформульовано авторський підхід до тлумачення понять: «фінансова інновація», що дозволило акцентувати увагу на таких ключових аспектах, як: джерело, процес появи фінансових інновацій, форми прояву, дифузії та проблемно-функціональній орієнтованості, що є значущим удосконаленням існуючого категоріального апарату в теорії інновацій (с. 38-48, 51, 57, 61, 62); «ринку фінансових інновацій», структуру якого визначено як синергію фінансового ринку та ринку інновацій, а також уточнено принципи його формування та розвитку, що у подальшому знайшло своє впровадження на етапі розробки механізму регулювання даного ринку (с. 80-82). Це було доповнено виокремленням специфічних функцій фінансових інновацій у їх взаємозалежності (с. 44-48). Автором обґрунтовано, що враховуючи макроекономічні ефекти фінансових інновацій на банківську систему, доцільним є введення такої типології фінансових інновацій, яка б розкривала такі характеристики банківської системи, як фінансова стабільність, ефективність, конкурентоспроможність, довіра (с. 92).

Однак, дискусійними є твердження автора щодо виключно позитивного впливу фінансових інновацій в аспекті управління ризиками банківської діяльності. Вважаємо, що доцільним було б розглянути критерії безпечного поширення фінансових інновацій в аспекті утримання фінансової стабільності банківської системи.

2. У другому розділі дисертації розроблено методологію дослідження фінансових інновацій у банківській системі (с. 96, 103, 105), конкретизовано її функції (с. 97), методологічні підходи та принципи (с. 106, 107), визначено такі напрями досліджень: передумови виникнення та тенденції поширення; аналіз особливостей окремих видів фінансових інновацій; оцінка впливу фінансових інновацій на розвиток банківської системи та фінансові ринки, банківські установи, вирішення проблем національної економіки та соціальних проблем суспільства; державне регулювання фінансових інновацій.

Запропоновано авторське трактування понять «інноваційний потенціал банківської системи» та «інноваційний потенціал банківської установи» (с. 122-123), доведено дієвість інноваційного потенціалу банківської системи через функцію запуску механізму самоорганізації та саморозвитку банківської системи, яка набуває важливості, враховуючи нелінійність процесів у банківській сфері (с. 122, 132-133). Також у роботі запропоновано механізм управління інноваційним потенціалом дворівневої структурно-функціональної моделі банківської системи, цільова функція якого полягає в організації інноваційної діяльності таким чином, щоб через упровадження фінансових інновацій зміцнювалась фінансова стабільність, забезпечувалось отримання конкурентних переваг і здійснювалась оптимізація ризиків банківської системи (с. 145-148).

Однак, на нашу думку, невірною є позиція автора щодо обмеження інноваційного потенціалу банківської системи в аспекті фінансової складової обсягом власних і залучених коштів та не враховувати якість управління ними як щодо їх формування, так і використання (с. 125).

3. У третьому розділі дисертаційної роботи автором визначено та охарактеризовано п'ять етапів інноваційної діяльності в банківській системі України (с. 183-190), що дозволило виявити стримуючі та стимулюючі фактори розробки та поширення фінансових інновацій (с. 190-193); аналіз інституційного середовища довів значущість інституційних факторів для розвитку фінансових інновацій (с. 194-196); узагальнення змісту стратегій розвитку українських банків дозволило виявити основні напрями їх інноваційної діяльності (с. 199-200); достатньо повно охарактеризовано стан і тенденції фінансових інновацій для стимулювання розвитку національної економіки (с. 219-233), формування стабільної внутрішньої ресурсної бази та

зниження ризиків банківської системи (с. 201-218), дистанційного банківського обслуговування (с. 234-256).

Водночас, на нашу думку, варто було б більше уваги приділити фінансовим інноваціям Національного банку України (с. 186, 218).

4. У четвертому розділі дисертаційної роботи автором запропоновано методичний підхід до прогнозування прийняття та поширення фінансових інновацій на основі теорії клітинних автоматів (с. 264-273); методичний підхід до прогнозування результатів банківської діяльності в результаті розробки та впровадження фінансових інновацій (с. 274-280); концептуальний підхід формування та прийняття обґрунтованих рішень при управлінні фінансовими інноваціями (с. 280-282); вдосконалено методичний підхід до оцінювання інноваційного ризику (с. 311-317).

Погоджуємося з дисертантом, що для впровадження фінансових інновацій вирішальне значення має ефективний ризик-менеджмент. Автором розглядається інноваційний ризик фінансової інновації, який представлений технічним, комерційним, фінансовим і динамічним ризиками. Однак, на нашу думку, недостатньо уваги приділено вивченню взаємовпливу між ризиками, які притаманні окремій фінансовій інновації та ризиками окремого фінансового інструменту або окремого бізнес-процесу.

5. У п'ятому розділі дисертаційної роботи автором розроблено підходи до формування організаційно-економічного механізму управління фінансовими інноваціями, під яким здобувач розуміє функціонально-цільову взаємодію для забезпечення ефективного планування на засадах програмно-цільового підходу та оптимального розподілу ресурсів із урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх факторів у межах прийнятої програми інноваційної діяльності та діючої системи корпоративного управління (с. 368-369), а також концептуальний підхід, який спрямований на розвиток фінансових інновацій у банківській системі України на основі створення механізму регулювання (с. 385).

При цьому дискусійною є пропозиція автора в блоці «Регулювання розвитку фінансових інновацій» (с. 389) щодо впровадження нормативів покриття кредитного та ринкового ризику капіталом за кожним видом фінансових інновацій. На нашу думку, по-перше, це буде дестимулюючим фактором для банків щодо активного впровадження фінансових інновацій, а по-друге, незрозумілим є методика оцінки кредитного та ринкового ризику в

розрізі об'єктно-орієнтованих і процесно-орієнтованих фінансових інновацій, і по-третє, призведе до посилення регуляторних норм, що суперечить загальносвітовій тенденції до спрощення регуляторного середовища.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в наукових фахових виданнях.

Основні наукові положення, рекомендації та висновки досліджень опубліковано в 74 наукових працях, у тому числі 1 одноосібній монографії, підрозділах у 7 колективних монографіях, 30 статтях у наукових фахових виданнях України (з них 6 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз, 1 – в електронному науковому фаховому виданні); 5 статтях у зарубіжних періодичних наукових виданнях; 28 публікаціях у збірниках матеріалів конференцій. Загальний обсяг опублікованих особисто автором робіт становить 60,07 друк. арк. Список основних праць наведено в авторефераті та в дисертації. Зміст автореферату є ідентичним змісту дисертації. Автореферат достатньою мірою висвітлює основні наукові та практичні положення дисертаційної роботи, є ідентичним їй за структурою та змістом. Дисертація та автореферат відповідають вимогам, що пред'являються до робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит».

6. Значення дослідження для науки і практики, перспективи використання його результатів.

Основні наукові положення дослідження доведено до рівня практичних рекомендацій і методичних розробок, що в комплексі формують підґрунтя для розробки, впровадження та управління фінансовими інноваціями.

Більшість сформульованих у роботі науково-практичних рекомендацій є обґрунтованими й такими, що мають практичну цінність, що підтверджується впровадженням результатів дослідження в діяльність. Зокрема, висновки щодо виявлення кризових явищ в економіці враховано в процесі наукової експертизи проектів законів України з питань фінансів та банківської діяльності фахівцями відділу з питань бюджету, оподаткування та банківської діяльності Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України (довідка від 10.09.2014 р. № 16/6-98); пропозиції щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи в контексті прийняття та реалізації регуляторних, наглядових і організаційних заходів упровадження фінансових новацій для забезпечення рівноваги та мінімізації ризиків – у діяльності Генерального

економічного департаменту Національного банку України (довідка від 10.04.2013 р. № 62-108/625); рекомендації при розробленні Стратегії Черкаської області до 2020 року – Черкаської обласної державної адміністрації (довідка від 23.10.2014 р. № 905/01); пропозиції щодо виявлення впливу фінансових інновацій на невизначеність і ризику, ідентифікацію та оцінювання інноваційного ризику – АКБ «Індустріалбанк» (довідка від 18.02.2014 р. № 881); пропозиції щодо розробки інноваційної стратегії розвитку та проведення інноваційного аудиту для моніторингу та аналізу результативності впровадження фінансових інновацій у рамках діючої системи інноваційного менеджменту – Черкаського ГРУ ПАТ КБ «Приватбанк» (довідка від 18.04.2014 р. № Э.С.С.0.0.0.0/18-1768); пропозиції щодо зміцнення конкурентної позиції на ринку банківських послуг України від упровадження фінансових інновацій – Філії – Черкаського обласного управління ПАТ «Державний ощадний банк України» (довідка від 12.03.2014 р. № 21/1-459); пропозиції щодо аналізування та отримання системної оцінки реалізації стратегічних завдань розвитку банку – АТ «БМ Банк» (довідка від 26.08.2014 р. № 10/15-у); пропозиції щодо прогнозування ресурсної бази, кредитної активності банку, поширення інноваційних банківських продуктів для вдосконалення системи стратегічного планування та ухвалення рішень – Відділення «Черкаська регіональна дирекція» ПАТ «Міжнародний інвестиційний банк» (довідка від 8.10.2014 р. № 04/6-111). Основні теоретичні положення та висновки дисертації використовуються в навчальному процесі Черкаського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи» при викладанні дисциплін: «Фінансовий ринок», «Банківська система», «Нетрадиційні банківські операції», «Платіжні системи», «Ситуаційне моделювання діяльності комерційних банків» (довідка від 18.03.2014 р. № 09-008/452).

Загальні оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Пантелеєвої Наталії Миколаївни на тему «Фінансові інновації в банківській системі України» є самостійною, завершеною, в межах поставлених завдань, науковою працею, містить науково обґрунтовані результати, висновки та пропозиції, які в сукупності вирішують наукову проблему, яка полягає в розвитку теоретико-методологічних засад і формуванні науково-методичного забезпечення ефективної реалізації та подальшого розвитку фінансових інновацій у банківській системі України для підвищення її конкурентоспроможності й ефективності функціонування.

Логіко-структурна побудова дисертації демонструє володіння автором методологією економічного дослідження, забезпечує доступність сприйняття викладеного матеріалу. Всі положення, які винесено на захист, мають наукову новизну, їх рівень («вперше», «набули подальшого розвитку», «удосконалено») визначено коректно. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Тематика дисертаційного дослідження є актуальною і відповідає пріоритетним напрямам державної політики України, науковим програмам національного і регіонального значення.

Тема та зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Робота відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, зокрема пп. 9,10,12,13,14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року, а її автор – Пантелеєва Наталія Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

професор кафедри фінансів,
банківської справи і страхування
Навчально-наукового інституту
бізнес-технологій «УАБС»
Сумського державного
університету,
доктор економічних наук, професор

С.В. Леонов

